

วัดราชประดิษฐฐาน

"อยุธยามหากษัตริย์

นพการ 9 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เสริมศิริมงคล"

ตำบ่อหัวรอ อำเภอบางบาลอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

—
ว่าง

๘๐ ปี กาดเพ็ญ
 พระครูประดิษฐ์กิจจารักษ์
 เจ้าอาวาส วัดราชประดิษฐาณ

คำนำ

วัดราชประดิษฐฐาน (ท่าทราย) เป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่น่าจะเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเขาวงกตหลังและท่านที่มีความสนใจในประวัติศาสตร์ของเมืองเก่าอยุธยา เพราะไม่ว่าจะเป็นวัดราชประดิษฐฐานหรือวัดท่าทราย ซึ่งเป็นวัดคู่กันมาแต่เดิมล้วนมีความเกี่ยวข้องกับบ้านเมืองแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีทั้งสิ้น หนังสือเล่มนี้ได้มีผู้ศึกษาค้นคว้าเรียบเรียงพิมพ์เป็นเล่มไว้ เป็นหนังสือคู่มือราษฎรที่ทางวัดจัดพิมพ์แจกในงานทอดกฐิน ของกรมการปกครอง อาตมาเห็นว่าน่าจะได้เผยแพร่ในส่วนประวัติของวัดราชประดิษฐฐาน ให้ท่านทั้งหลายได้ทราบโดยทั่วกัน ซึ่งอาตมาภาพก็หวังว่าจะเป็นคุณประโยชน์ในด้านประวัติศาสตร์ของชาติไทย ส่วนหนึ่งที่วัดได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชาติบ้านเมืองตลอดมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

อาตมาภาพต้องขออนุโมทนาขอบคุณ หน่วยงาน สมาคม มูลนิธิ และท่านผู้มีจิตศรัทธา ผู้มีอุปการะคุณ ที่มอบทุนให้จัดทำหนังสือเผยแพร่ รวมทั้งท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องสนับสนุนทุกฝ่าย ที่ทำให้การดำเนินงานได้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยด้วยดี สมตามเจตนาทุกประการ ซึ่งอาตมาภาพหวังว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นคุณประโยชน์และวิทยาทานโดยทั่วกัน

พระครูประดิษฐกิจจารักษ์
เจ้าอาวาส วัดราชประดิษฐฐาน

ประวัติวัดราชประดิษฐฐาน

วัดราชประดิษฐฐาน ปัจจุบันเป็นวัดราชฎ์ ตั้งอยู่ริมถนนอุทุมพร ตำบลหัวรอ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เนื้อที่และอาณาเขตของวัด ตามโฉนดที่ดินเป็นเนื้อที่ประมาณ 16,182 ตารางวา หรือ 40 ไร่ 1 งาน 82 วา ทิศเหนือจรดวัดเขียน (ร้าง) ถนนอุทุมพร ทิศใต้จรดที่ดินเลขที่ 350 ที่มีการครอบครอง ทิศตะวันออกจรดที่ดินเลขที่ 350 วัดเขียน (ร้าง) ทิศตะวันตกจรดที่ดินที่มีการครอบครอง ถนนอุทุมพร

วัดนี้ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีเป็นพระอารามหลวงมีชื่อปรากฏในพระราชพงศาวดารวัดหนึ่งและเป็นวัดโบราณตั้งอยู่ริมปากคลองประดู่ข้าวเปลือกฝั่งตะวันตก ภายในกำแพงพระนคร แต่จะสร้างในรัชสมัยใด ใครเป็นผู้สร้างไม่ปรากฏหลักฐาน และมีชื่อว่า “วัดราชประดิษฐฐาน” แต่เดิมมาจนถึงทุกวันนี้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงมีพระบรมราชานุญาตเกี่ยวกับการสถาปนาวัดนี้ไว้เป็นความว่า

“... วัดราชประดิษฐฐานนั้นคงจะต้องสร้างก่อนแผ่นดินพระไชยราชา ซึ่งเป็นที่พระมหาจักรพรรดิ เมื่อยังเป็นพระเจี๊ยกพระราชออกไปทรงผนวชในวัดนั้น เป็นวัดของพระเจ้าแผ่นดินในบรมราชวงศ์เชียงราย ซึ่งสืบเนื่องมาแต่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ทรงสร้าง...”¹

อนึ่ง คำว่า “วัดราชประดิษฐฐาน” หมายความว่า “วัดที่พระเจ้าแผ่นดินทรงสร้าง” เพราะฉะนั้นจึงสันนิษฐานว่า ผู้สร้างวัดนี้จะต้องเป็นพระเจ้าแผ่นดินอย่างแน่นอน

¹ พระราชพิธีสิบสองเดือน พระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ศิลปบรรณาการพิมพ์ พ.ศ. 2503 หน้า 538

หาใช้บุคคลธรรมดาสามัญไม่ในพระราชพงสาวดารกรุงศรีอยุธยา กล่าวออกชื่อ “วัดราชประดิษฐาณ” เป็นครั้งแรกในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

มีผู้เล่าว่า เมื่อพุทธศักราช 1890 ได้เกิดโรคระบาดขึ้นในเมืองอุททอง มีผู้คนล้มตาย กันมาก พระเจ้าอุททองจึงได้ย้ายมาอยู่เมืองอโยธยา ที่ตำบลเวียงเหล็ก ตรงวัด พุทธไสวรรรชัณณะนี้ แล้วสร้างพระนครขึ้นใหม่ที่ตำบลหนองโสน ขนานนามว่า “กรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา” การที่พระองค์ทรงตัดสินใจพระทัยทรงสร้างพระนครขึ้นใหม่ที่ ตำบลหนองโสนก็เพราะที่นั่นเป็นที่ชัยภูมิมีน้ำล้อมรอบ เหมาะแก่การที่จะสถาปนา เป็นมหานครหลวงต่อไปในการนี้พระองค์ทรงโปรดให้ยกกองก่อสร้างไปตั้งดำเนินการ อยู่ที่บ้านหนองโสนด้านทิศเหนือใกล้ประตูข้าวเปลือกจะได้ไม่ต้องเสียเวลานำคน และวัสดุก่อสร้างข้ามแม่น้ำไปมาระหว่างเมืองอโยธยากับหนองโสนซึ่งอยู่คนละฝั่ง และเมื่อก่อสร้างพระนครเสร็จแล้ว จึงโปรดให้นำวัสดุก่อสร้างที่เหลืออยู่สร้าง วัดราชประดิษฐาณขึ้น ณ บริเวณที่ตั้งกองก่อสร้างนั้น

เมื่อ พ.ศ. 2070 สมเด็จพระไชยราชาธิราชเสด็จสวรรคต² สมเด็จพระราชโอรส องค์ใหญ่เกิดจากพระสนมชื่อ ท้าวศรีสุดาจันทร์ ทรงพระนามว่า “พระยอดฟ้า”³ พระชันษา 11 ปี ได้เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ มีพระราชมารดาคือท้าวศรีสุดาจันทร์ เป็นผู้ช่วยอภิบาลรักษาแผ่นดินในทำนองผู้สำเร็จราชการฯ ขณะนั้นพระเทียรราชา ผู้เป็นเชื้อพระวงศ์สมเด็จพระไชยราชา ทรงคิดเห็นว่า

“ครั้นกูจะอยู่ในขรवासบัดนี้ เห็นภัยจะบังเกิดมีเป็นมั่นคง ไม่เห็นสิ่งใดจะเป็น ที่พึ่งได้ เห็นแต่พระพุทธรูปลานาแลผ้ากาสาพัสตร์ อันเป็นธงชัยแห่งพระอรหันต์

² พงสาวดารเรื่อง ไทยรบพม่า พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาเดชาธิราชพิทยาลงกรณ์ว่า สวรรคต ปีมะเมีย จ.ศ. 908 พ.ศ. 2089

³ ฉบับพระราชหัตถเลขา เรียก “พระแก้วฟ้า” ทุกแห่ง

จะเป็นที่พำนักพันอันตราย ครั้นดำริแล้วก็ออกไปอุปสมบทเป็นพระภิกษุภาวะอยู่ ณ วัดราชประดิษฐฐาน...”⁴

ต่อมาท้าวศรีสุดาจันทร์ ได้ลักลอบได้เสียดกับพันบุตรศรีเทพข้าราชการผู้น้อย และได้เลื่อนพันบุตรศรีเทพขึ้นเป็น “ขุนวรวงศาธิราช” เมื่อท้าวศรีสุดาจันทร์มีครรภ์ขึ้นกับ ขุนวรวงศาธิราชทั้งสองคนจึงคบคิดกันจับพระยอดฟ้าสำเร็จโทษเสีย ณ วัดโคกพระยา แล้วท้าวศรีสุดาจันทร์ก็ให้ราชาภิเษกขุนวรวงศาธิราชขึ้นอยู่ในราชสมบัติ ครั้งนั้น แผ่นดินเป็นทุรยุค ข้าราชการที่ซื่อสัตย์ต่อแผ่นดินเกิดความไม่พอใจกันมาก ส่วนใหญ่ ก็คงจะรักตัวกลัวอำนาจจึงได้แต่นิ่งอยู่ แต่มีขุนนาง 4 ท่าน คือ ขุนพิเรนทรเทพ บิดาเป็น ข้าราชการพระร่วงสุโขทัย และมารดาเป็นเชื้อพระวงศ์สมเด็จพระไชยราชา ขุนอินทรเทพ หมื่นราชเสน่หา และ หลวงศรีศบ้านลานตากฟ้า สี่ท่านนี้ปรึกษากันเห็นควรกำจัด ท้าวศรีสุดาจันทร์และบุตรที่เกิดขึ้นนั้นเสีย แล้วอัญเชิญพระเจียรราชาซึ่งผนวชอยู่ ณ วัดราชประดิษฐฐาน ขึ้นครองราชสมบัติต่อไป ครั้นแล้วขุนนางทั้งสี่ท่านนั้นจึงได้ไป เฝ้าพระเจียรราชาทูลความที่ได้ปรึกษากันนั้น ให้ทรงทราบพระเจียรราชาก็ทรงรับร่วมด้วย ในคำวันนั้นพระเจียรราชา ขุนอินทรเทพ หมื่นราชเสน่หา และหลวงศรีศ ได้ไปยัง พระอุโบสถวัดป่าแก้ว (วัดใหญ่ชัยมงคล) และได้ปิกเทียนขนาดเท่ากันไว้สองเล่ม เล่มหนึ่งสมมติให้เป็นของพระเจียรราชา และอีกเล่มหนึ่งสมมติให้เป็นของขุนวรวงศาธิราช แล้วจึงเสี่ยงเทียนอธิษฐานว่า หากพระเจียรราชามีวาสนาจะได้ราชสมบัติแล้วขอให้ เทียนขุนวรวงศาธิราชดับไปก่อน หากพระเจียรราชาหาไม่จะได้ราชสมบัติ ก็ขอให้ เทียนของพระเจียรราชาดับไปก่อน พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขากล่าว ความตอนนี้ไว้ว่า

⁴ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (จา)

“ครั้นอธิษฐานเสร็จแล้วก็จุดเทียนทั้งสองเล่มนั้นเข้าฝ่ายขุนพิเรนทรเทพไปถึงเห็นเทียนขุนวรวงศาธิราชยาวกว่าเทียนพระเทียรราชาก็โกรธ จึงว่าห้ามมิให้ทำสิ่งนั้นทำเล่าก็คายขานหมากทิ้งไปจะได้ตั้งใจทั้งเอาเทียนขุนวรวงศาธิราชนั้นก็หามิได้เป็นศุภนิมิตเหตุพอไปต้องเทียนขุนวรวงศาธิราชนั้นดับลง คนทั้งห้าก็บังเกิดโสมนัสยินดียิ่งนักขณะนั้นพระสงฆ์องค์หนึ่งครองไตรจีวรมาครบถือตาลปัตรเดินเข้าไปในพระอุโบสถให้พรว่า ท่านทั้งนี้จะสำเร็จมโนรถความปรารถนาเป็นแน่แท้ ทั้งห้าคนก็นมัสการรับพร พระสงฆ์นั้นก็กลับออกมาก็หายไป ต่างคนก็กลับมาที่อยู่”

ต่อมาขุนพิเรนทรเทพกับพวกก็จับขุนวรวงศาธิราชและท้าวศรีสุตาจันทร์พร้อมด้วยบุตรที่เกิดด้วยการนั้นประหารชีวิตเสียได้ และอัญเชิญพระเทียรราชาให้ปรินิพพานวชิรขึ้นเสวยราชสมบัติเมื่อปีวอก จุลศักราช 910 พ.ศ. 2091 ทรงพระนามว่า “สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ” และในแผ่นดินนี้ พระศรีสิน (บางแห่งเขียนว่า พระศรีศิลป์) พระราชอนุชาของพระยอดฟ้า เมื่อมีพระชันษา 13 - 14 ปี ก็ได้ทรงผนวชเป็นสามเณรอยู่ ณ วัดนี้

นอกจากนี้ ยังปรากฏในพระราชพงสาวดารอีกว่า ก่อนจะเสียกรุงฯ ในปี พ.ศ. 2310 เจ้าฟ้าอุทุมพร กรมขุนพรพินิต (ขุนหลวงหาวัด) ซึ่งทรงผนวชอยู่ ณ วัดประดู่โรงธรรม (วัดประดู่ทรงธรรม) ก็เสด็จเข้าไปประทับอยู่ ณ วัดราชประดิษฐฐาน ในพระราชพงสาวดารว่ามีข้าราชการไปทูลวิงวอนให้ทรงลาผนวช ออกบัญชาการรักษามหาดไทยไม่ขาดแม้เวลาเสด็จออกบิณฑบาตก็มีราษฎรเขียนหนังสือเชิญลาผนวชใส่ถวายเป็นข้าวบาตรทุก ๆ วัน แต่พระองค์ก็มีได้ทรงลาผนวชตลอดเวลาสงคราม

โดยที่วัดราชประดิษฐฐานเป็นวัดที่พระเจ้าแผ่นดินทรงสร้างและเป็นที่พักประทับของพระมหากษัตริย์ ตลอดจนเจ้านายในพระราชวงศ์มาหลายพระองค์ จึงนับว่าวัดนี้เป็นพระอารามหลวง ที่มีความสำคัญวัดหนึ่งตลอดเวลาที่กรุงศรีอยุธยายังเป็นราชธานีอยู่

ในเมืองนั้นๆ คิดจะให้ให้มีวัดเป็นที่อยู่พระสงฆ์ขึ้นอีกสองวัด พระเจ้าแผ่นดินสร้างวัดหนึ่งขึ้นด้วยพระราชทรัพย์หลวง ราษฎรเรียไรกันสร้างวัดหนึ่งขึ้นด้วยทุนเป็นของเรียไร จึงได้ชื่อว่า วัดราชบูรณะ แปลว่า ราษฎรทำให้เต็ม ก็ฝ่ายวัดที่พระเจ้าแผ่นดินสร้างจึงขนานนามว่า วัดราชประดิษฐาน แปลว่า วัดในหลวงสร้างด้วยทุนหลวงอย่างเดียว แต่วัดมหาธาตุเป็นที่ตั้งพระบรมธาตุ ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราช แจกมาแต่เดิมจึงเรียก วัดมหาธาตุ คำโบราณเล่ามาอย่างนี้

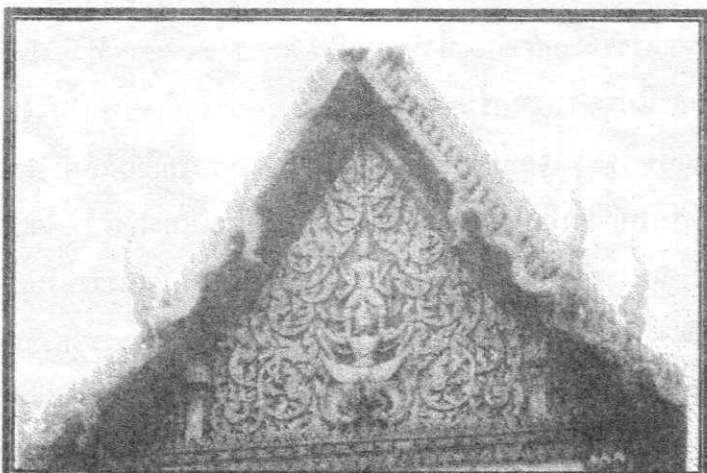
ก็เมืองใหญ่ ๆ มีวัดมหาธาตุ วัดราชประดิษฐาน วัดราชบูรณะทุกเมือง แต่ในกรุงบางกอกนี้ยังไม่มี จึงทรงสร้างขึ้นที่ทิศตะวันออกพระบรมมหาราชวัง แล้วทรงพระราชทานนามว่าวัดราชประดิษฐ ก็คือวัดราชประดิษฐานนั่นเอง แต่ลดฐานออกเสีย ฯลฯ วัดนี้ภูมิวัดเล็กใหญ่ก็เท่า ๆ กันกับวัดราชประดิษฐานที่กรุงเก่า.....”

สิ่งสำคัญภายในวัดราชประดิษฐาน ที่สมควรนำมากล่าวไว้ในที่นี้ด้วย คือ อุโบสถหลังเก่า ที่ผนังมีภาพเขียนสมัยอยุธยาเป็นรูปภาพสมัยครั้งคนไทยไว้ผมยาว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 เคยเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรครั้งหนึ่ง และโปรดฯ ให้กรมขุนราชสีหวิกรม ถ่ายอย่างภาพนั้นไว้ในรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแรกเสวยราชย์ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรภาพเขียนที่อุโบสถหลังนี้ถึง 2 ครั้ง และโปรดฯ ให้คัดลอกภาพนั้นไว้เช่นเดียวกัน เฉพาะครั้งหลังปรากฏว่ารูปภาพ ลบเลือนหมดเพราะอุโบสถไม่มีหลังคาเกี่ยวกับภาพเขียนในอุโบสถวัดราชประดิษฐานนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในหนังสือ “พระราชพิธีสิบสองเดือน” ตอนหนึ่งว่า

“..... เมื่อปีขาล อัฐศก จุลศักราช 1228⁵ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกรุงเก่าเป็นเวลาที่กำลังสร้างวัดราชประดิษฐานที่กรุงเทพฯ

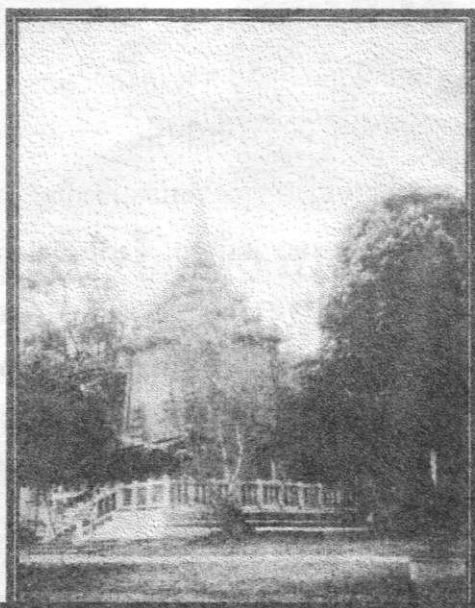
อุโบสถ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปมโหรี

ปฏิมากรรมปูนปั้น รูปนารายณ์ทรงอุบรรณ
ที่หน้าบรรณอุโบสถ

พระพุทธฉาย-มณฑป-อุโบสถเก่า (วัดท่าทราย)

มณฑป ประดิษฐานรอยพระพุทธบาท

หลังจากเสียดกรุงฯ แล้ว วัตรวราชประดิษฐฐานก็ตกเป็นวัดร้างและชำรุดทรุดโทรมเช่นเดียวกับวัดอื่น ๆ ไปในพระนครศรีอยุธยา ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลที่ 6 เมื่อประมาณ 60 ปีมาแล้ว ได้มีขุนศรีสงคราม (เฮา ศรีคชินทร์) ซึ่งรับราชการอยู่ในสังกัดกรมชลบาล ได้มีจิตศรัทธาบูรณะปฏิสังขรณ์วัตรวราชประดิษฐฐานขึ้นใหม่ให้เป็นวัดที่มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษามาจนทุกวันนี้

อนึ่ง เหตุที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้ทรงสร้าง “วัตรวราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม” ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นวัดประจำรัชกาลของพระองค์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2407 นั้นก็ด้วยทรงพระราชดำริว่า เพื่อให้ต้องตามประเพณีโบราณที่ว่าในราชธานีจะต้องมีวัดสำคัญประจำ 3 วัด ดังปรากฏความตอนหนึ่งในท้ายประกาศในพระองค์ลงวันจันทร์ เดือน 9 ขึ้น 1 ค่ำ ปีมะโรง สัมฤทธิศก ว่า

“อนึ่ง ในแผ่นดินไทยแต่โบราณ เมืองไหนเป็นเมืองหลวงในเวลาใดเวลาหนึ่งเมืองนั้นมักมีวัดสำคัญ 3 วัด ชื่อต้น คือวัดมหาธาตุ 1 วัดราชบูรณะ 1 วัดราชประดิษฐ 1 ชื่อตามชื่อนี้กรุงเก่าก็มี พิษณุโลกก็มี สุโขทัยก็มี สวรรคโลกก็มี”

แต่ในกรุงเทพมหานครที่สร้างขึ้นใหม่นี้ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ในรัชกาลที่ 1 ได้ทรงบูรณะวัดสลัก และภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดมหาธาตุ” แล้ววัดหนึ่งเข้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ทรงบูรณะวัดเลียบ ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ครั้งกรุงศรีอยุธยา และพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ทรงช่วยเหลือเสร็จแล้วพระราชทานชื่อใหม่ว่า “วัดราชบูรณะ” อีกวัดหนึ่ง ในขณะนั้นยังขาดแต่ “วัดราชประดิษฐ” จึงสมควรจะสร้างวัดราชประดิษฐขึ้นอีก เพื่อให้ครบตามประเพณีโบราณที่กล่าวแล้ว

ในท้ายประกาศในพระองค์ฉบับดังกล่าวแล้ว ยังมีความอีกตอนหนึ่งว่า

“ได้ยินความตามลัทธิเก่าข้างเมืองเหนือเล่าสืบมาว่า วัดมหาธาตุมีทุกเมืองนั้น เพราะเป็นพระเจดีย์สถานของพระเจ้าอโศกมหาราช ตั้งแต่ครั้งพระเจ้าอโศกมหาราชเผยแผ่ศาสนาทุกบ้านทุกเมืองแต่เดิมที ครั้นศาสนาตั้งแล้วพระเจ้าแผ่นดินแลราชบุตร

จึงเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรวัดราชประดิษฐฐานที่กรุงเก่า ได้ทอดพระเนตรเห็นลายเขียนที่ผนังโบสถ์ มีรูปผู้หญิงสวมเครื่องประดับศีรษะต่าง ๆ ไม่เหมือนรัตเกล้าละคอน คำร่ำว่า เป็นแต่ดวงอย่างที่มีมาในกถุมนเทียรบาล ฯลฯ ในขณะนั้นลายเขียนยังอยู่เกือบจะเต็มผนังทั้งแถบได้โปรดให้กรมขุนราชสีห์ลอกถ่ายลงมา ครั้นภายหลังข้าพเจ้าไปอีกครั้งหนึ่งหลังคาชำรุดลงมามาก ลายเขียนก็ยังอยู่เกือบครึ่งผนัง แต่ครั้งไปเมื่อปีก่อนนี้หลังคาชำรุดพังหมด ยังเหลือลายเขียนอยู่บ้างพอเห็นเค้าได้ถนัด แต่รูปทั้งปวงนั้นเป็นเวลาที่ยังผู้หญิงยังไว้ผมมวยทั้งสิ้น เก้าอย่างที่เราเรียกว่า โขงโขคงหรือโองโขคง คือรวบรวมขึ้นไปเกล้าบนหม่อมเป็นห่วงยาว ๆ มีเกี้ยวหรือพวงมาลัยสวมโดยมาก”

อุโบสถหลังเก่านี้ ทางวัดได้รื้อและปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2507 เป็นอุโบสถกว้าง 12.80 เมตร ยาว 26.20 เมตร ตามรากฐานอุโบสถของเดิม ซึ่งมีใบเสมาคู่หินทรายแดง ปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ และทางวัดได้ทำการยกข้อฟ้าอุโบสถหลังใหม่เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512

ส่วนอาณาเขตของวัดราชประดิษฐฐานในปัจจุบัน มีวัดโบราณในสมัยกรุงศรีอยุธยา รวมขึ้นอยู่กัับวัดนี้ถึง 3 วัดด้วยกันคือ วัดท่าทราย วัดสุวรรณวาส (วัดกลาง) และวัดคงคาวิหาร แต่ในที่นี้จะขอกล่าวเพียงวัดท่าทรายวัดเดียว

วัดท่าทรายเป็นวัดโบราณในสมัยกรุงศรีอยุธยาอยู่ริมคลองประตูข้าวเปลือกฝั่งตะวันออก ภายในกำแพงพระนคร ตรงข้ามกับวัดราชประดิษฐฐาน ซึ่งอยู่ริมคลองประตูข้าวเปลือกฝั่งตะวันตก แต่ใครจะเป็นผู้สร้างไม่มีหลักฐานปรากฏ ตรงที่เรียกว่า “ท่าทราย” นั้น พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) เขียนไว้ในหนังสือประชุมพงสาวดาร ภาคที่ 63 เรื่อง “กรุงเก่า” ว่าด้วยตำนานกรุงเก่าว่า

“พันท่ากลาโหมขึ้นไปก็ถึงท่าทราย ที่ทำนี้มีทรายจริงด้วย ถ้าขุดลงไปไม่กี่มือน้อยก็เป็นทรายทั้งพื้น ที่ท่าทรายนี้พระราชพงสาวดารกล่าวว่า เมื่อศึกพม่าล้อมกรุงครั้งหลังข้างในกรุงให้ลากปืนปราบหงษาออกไปตั้งที่ท่าทรายยิงค่ายพม่าวัดศรีโพธิ์ ยิงกระสุนแรก

ประจุนน้อยต่ำไปถูกดลิ่ง ครั้นประจุมากขึ้นออกสูงข้ามเกินวัดศรีโพธิ์ไป และเมื่อจวนจะเสียดกรุง ไฟก็ไหม้ตั้งแต่ท่าทรายติดลามไปถึงสะพานช้าง คลองประดูข้าวเปลือกแล้วข้ามไปติดป่ามะพร้าวและป่าไทร ป่าถ่าน ป่าทอง วัดราชบูรณะ วัดมหาธาตุเพลิงไปหยุดเพียงวัดฉันทันต์”

ส่วนคลองที่เรียกกันว่า “คลองประดูข้าวเปลือก” นั้น คือคลองนี้เป็นคลองที่แยกจากคลองเมือง (แม่น้ำลพบุรีเก่า) ตรงไปออกแม่น้ำทางด้านใต้พระนคร ปากคลองทางโน้นเรียกว่า “คลองประดูจีน” คลองประดูข้าวเปลือกนี้ เมื่อตอนปลายแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระในเวลาทรงพระประจวร สมเด็จพระบรมโกศกับเจ้าฟ้าอภัยเจ้าฟ้าปรเมศร์ ทำศึกชิงราชสมบัติกัน สมเด็จพระบรมโกศตั้งค่ายรายริมคลองปากตะวันตกฝั่งวัดท่าทราย เจ้าฟ้าอภัย เจ้าฟ้า ปรเมศร์ตั้งค่ายรายริมคลองปากตะวันออกฝั่งวัดราชประดิษฐสถาน เขาคลองเป็นเขตกั้น คลองประดูข้าวเปลือกนี้ในปัจจุบันได้หมดสภาพเป็น “คลอง” ไปแล้ว เท่าที่เหลือปรากฏให้เห็นอยู่ทุกวันนี้นี้มีสภาพเป็นเพียง “สระใหญ่” สระหนึ่งอยู่ข้างอุโบสถเท่านั้น นี่แหละที่เรียกว่า “คลองประดูข้าวเปลือก” ในอดีต

ที่ปากคลองนี้มีป้อมเก่าแก่อยู่อป้อมหนึ่ง เรียกกันว่า “ป้อมประดูข้าวเปลือก” ลักษณะของป้อมนี้ก่อย่อเป็นรูปพิบสมุค มีช่องปืนที่พื้นล่างสำหรับยิงตรงออกไปจากกำแพงป้อมละ 2 ช่อง สำหรับยิงกวาดตามเชิงกำแพงเมืองป้อมละ 8 ช่อง ยังปรากฏอยู่ ป้อมนี้ไม่ปรากฏในพระราชพงศาวดารว่าชื่อป้อมอะไร แต่เป็นป้อมที่ตั้งอยู่ที่ปากคลองประดูข้าวเปลือก ก็เลยเรียกกันในชั้นหลัง ๆ ว่า “ป้อมประดูข้าวเปลือก” มาจนทุกวันนี้

วัดท่าทรายนี้ ครั้งหนึ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เกษเป็นวัดที่อยู่ของ “พระมหานาค” จินตกรวิมีชื่อในรัชสมัยสมเด็จพระบรมโกศ (พ.ศ. 2275 - 2301) พระมหานาคองค์นี้ได้รจนาคำฉันท์ขึ้นเรื่องหนึ่ง ให้ชื่อว่า “ปฐมนิเวศาคำฉันท์” แต่งตามความในปฐมนิเวศาสตรา ซึ่งเป็นภาษามคธว่าด้วยเรื่องท่าน พระปฐมนิเวศะชักชวนชาวบ้านสุนาปรีตปะให้สร้างพระมณฑปแก่นจันทร์ และพระสังฆพัทธาบท

อาราธนาพระพุทธเจ้าให้ทรงประดิษฐานพระพุทธบาทไว้ ณ เข้าสังขพันธุรี พระมหานาค
ได้พรรณาวาหาร บรรยายถึงลักษณะองค์พระมณฑปพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี
ในสมัยนั้นไว้อย่างละเอียดลออ จนได้รับยกย่องว่าเป็นฉันทดาราได้เรื่องหนึ่งและ
เป็นอมตะในวงศัวรรณคดีไทยทุกวันนี้

เนื่องจากวัดท่าทรายในปัจจุบัน มีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อกับวัดราชประดิษฐาน
ฉะนั้นทางราชการจึงได้รวมเข้ากับวัดราชประดิษฐานสมัยก่อน ทางวัดได้ก่อสร้างกุฏิ
เสนาสนะไว้ในบริเวณพื้นที่วัดท่าทรายด้วย เรียกว่า “คณะท่าทราย” ปัจจุบันได้บูรณะ
เสียหมดแล้ว ชาวบ้านส่วนมากยังคงเรียกว่า “วัดท่าทราย” อยู่อย่างเดิม

เฉพาะวัดราชประดิษฐาน เคยเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างของทางคณะสงฆ์ในภาค 2
ตั้งแต่ พ.ศ. 2508 ถึง พ.ศ. 2510 โดยทางราชการกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
ได้ปรับปรุงทะนุบำรุงวัดนี้ ให้กลับคืนสู่สภาพเดิมและเจริญรุ่งเรืองสมกับเป็นวัดสำคัญ
ในทางประวัติศาสตร์ของชาติต่อไป ปัจจุบันทางวัดได้บูรณะปฏิสังขรณ์อุโบสถ
เสนาสนะและกำแพงวัด โดยลำดับคงปรากฏแก่สายตาท่านทั้งหลายมาแล้ว

สำหรับงานประจำปีของวัดราชประดิษฐาน
ทางวัดได้จัดให้มีงานนมัสการพระพุทธบาท (จำลอง)
ซึ่งอยู่ในเขตวัดท่าทรายในวันขึ้น 13 - 14 - 15 ค่ำ เดือน 3
เป็นประจำปี ทุก ๆ ปี

เจ้าอาวาสวัดราชประดิษฐฐานในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีนามปรากฏในทำเนียบ
สมณศักดิ์ว่า “พระพรหมมุนี”

ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์ เท่าที่พอสืบมาได้ในชั้นหลัง คือ

1. พระอธิการนิล
2. พระอธิการเปล่ง
3. เจ้าอธิการบุญมา
4. พระครูสุวรรณกิจโสภณ (บุญส่ง ส่องแสง) น.ธ.เอก
เป็นเจ้าอาวาสตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2508 – 2528
5. พระภิกษุสำราญ นาคบุญโญ
รักษาการเจ้าอาวาส พ.ศ. 2528
6. พระมหาพิชัย ธมฺมธีโร (ธารารมย์) น.ธ.เอก, ป.ธ.6, พธ.บ.
7. พระครูประดิษฐ์กิจจารักษ์
เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน (พ.ศ. 2537 – ปัจจุบัน)

ฉัรทหายเลม

คำบูชาพระ

อิมินาสักการณะ พุทธังปูเชมิ

อิมินาสักการณะ ธรรมังปูเชมิ

อิมินาสักการณะ สังฆังปูเชมิ

คำกราบพระ

อะระหังสัมมา สัมพุทธโธกะคะวา พุทธังกะคะวันตัง อภิวาเทมิ (กราบ)

สวากขาโต กะคะวะตา ธรรมโม ธรรมัง นะมัสสามิ (กราบ)

สุปะฏิปันโน กะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สังฆังนะมามิ (กราบ)

คำอาราธนาศีล 5

มะยังภันเต วิสุท วิสุท รักษะณัตถายะ ศิระสเถเนนสะหะ ปญฺจะสีตานิ ภาจามะ
หุติยัมปี มะยังภันเต ฯ

ตะติยัมปี มะยังภันเต ฯ ใ้ว่าสามจบ หุติ ตะติ แต่ต้นจนจบ 3 ครั้ง

คำอาราธนาพระปริต

วิปัตติปะติพาหายะ สัพพะสัมปัตติ สิทธิยา สัพพะทุกกะ วินาสะยะ
ปะริตตังพฺรุธะมังคะลัง

วิปัตติปะติพาหายะ สัพพะสัมปัตติ สิทธิยา สัพพะภะยะ วินาสายะ
ปะริตตังพฺรุธะมังคะลัง

วิปัตติปะติพาหายะ สัพพะสัมปัตติ สิทธิยา สัพพะโรคะ วินาสายะ
ปะริตตังพฺรุธะมังคะลัง

คำสาธยายธรรม

พรหมมา จะ โลกา ชิปะตี สะหัมปะติ กัตถัณฐะลี อันธิวะรัง อะยาจาละ
สันตีระ สัตตาปะระชักะชาติกา เทเสถ รัมมัง อะนุกัมปิมัง ปะชัง

คำกรรณน้ำขยงยง

อิทังโน ญาตีนัง โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตะโย

ข้าพเจ้าขอทิส่วนกุศลให้แด่ ผู้กรวดน้ำต้องเอ๋ยนาม

ผู้ที่ตนต้องการอุทิศให้โดยทั่วถึง และต้องอุทิศให้เจ้ากรรมนายเวรด้วย

คำสวดมนต์ก่อนนอน

ยื่นทุนนิมิตตั้ง อะวะมังคะลัญจะโย จามะนาโป สะกณัสสะสัทโท

ปาปึกคะโฮ ทูตสุป็นังอะกันตัง พุทธานุภาวณะ วินาสะเมนต์

ยื่นทุนนิมิตตั้ง อะวะมังคะลัญจะโย จามะนาโป สะกุนัสสะสัทโธ

ปาปิกคะโฮ ทูสสุปีนัง อะกันตัง รัมมานูภาวณะ วินาสะเมนต์

ยันทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะโย จามะนาโป สะกุณัสสะสัทโท

ปาปิกะโฮ ทูสสุป็นังอะกันตัง สังกานภาวณะ วินาสะเมนต

๑๖ คมนต์ทุกวันก่อนนอนจะดี

—
ว่าง

คำขวัญ
ของ
วัดราชประดิษฐาณ

อารามเก่ากรุงศรีอยุธยา
พระแท่นราชาทรงผนวชพิทักษ์ศาสนา
อภิเษกพระพุทธบรมไตรโลกนาถประธาน
นมัสการรอยพระพุทธบาทจำลอง
คดองประตู่หัวเบ็ด็อกังปด